సాహితీస్రవంతి

సీరియల్

పొలాలు మేల్కొన్నప్పుడు

మూలం: కిషన్ చందర్

అనువాదం: శ్రీ పోలు శేషగిరిరావు, ఎం. ఎ.

జైలులో పెట్టేందుకు. లాఠీంతో కొట్టేందుకు. తరువు మందిన ప్రజలు కన్నుతెరిచారు. నిప్పుమాగ్ని రగుల్కొన్నది అని అరిచేయేడికాదు. అత్యాచారాలు చెప్పుకోవటానికి ఇదివ్వేషాగ్నికూడా ప్రజ్వరిల్లుతూవుంది. రైతులూ, కూలీలూ అందరూ కలిసి ప్రతిఘటనోద్యమం ప్రారంభించారు. ఈ పోరాటం తెలంగాణాలో అనేకచోట్లకు వ్యాపించింది. అనేక గ్రామాలలో రైతులూ, కూలీలూ కన్నుతెరిచారు. అనేకచోట్ల జమీందార్ల స్వాధీనంలో వున్న భూములను ఆక్రమించుకున్నారు. క్రీపురంలో కూడా ఆగన్నాథ రెడ్డి భూములను వ్యవసాయదారు లందరూ కలిసి ఆక్రమించుకున్నారు. దున్నుకున్నారు. పైరుదు వేసుకున్నారు. వారిలో నాగేశ్వర రావుకూడా వున్నాడు. ఈ నేరానికి అతడు జైలుకు వచ్చాడు.

ఈ పంగతులన్నీ విన్న రామవరావుకు ఆశ్చర్యంతో పాటు అమితమైన ఆనందం కూడా కలిగింది. ఆతడులో ఆదనిక తీవ్రతతో నలిగిపోతున్న కోయవాళ్ళు కూడా ఇంత పాహసాన్ని ప్రదర్శించడం. తరతరాలనుంచి వున్న దాస్య శృంఖలాలు ఒక్కసారి త్రెంచుకొని వారు స్వతంత్రులుగా మానవులుగా ముందుకు రావడం రామవరావుకు నమ్మలేనంత ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది.

నాగేశ్వరరావు చెప్పాడు - "ఈ పోరాటంలో కోయవాళ్ళు అందరికంటేముందున్నారు. వాళ్ళ కట్టుబాటుచూస్తే వీళ్ళు మరీ ఆశ్చర్యపోతావు. మా గొల్లలు మీ రైతులు బాగా కంటే ముందున్నారు. మాగొల్లలంటే యేమను కున్నావు? నాగేశ్వరరావున్నాడు. నువ్వుకూడా చేతితో తలగొక్కున్నాడు. తలమీద చేతికి తగిలిన వ్రణంతో అతనిముఖం కందిపోయింది. గంభీరంగా నిలబడ్డాడు.

"అదేం నంగేమిటీ?" అన్నాడు రామవరావు.

నాగేశ్వరరావు తలవంచి తలమీదవున్న గుర్తు చూపించాడు. అతని నెత్తిమీద నడిపాటి తీసినట్లుగా ఒక వాత కనబడుతూవుంది. ఆ వాత పొడవుగా అతని నొసలదగ్గరనుంచి నెత్తిమీదుగా ముచ్చెలగుండదాకా వ్యాపించి వుంది. ఆ వాతలో చర్మంకూడా కొంత కాలిపోయింది. రామవరావు చూశాడు. ఆ వాత పొడవూ ఒక్క వెంట్రుకకూడా లేదు.

"ఏమిటీనీ? యీలా అరిగిందీ?" రామవరావు విస్మయంగా అడిగాడు.

"మమ్మల్ని అడవిని తీసికొని వెళ్లాడు. జమీందారుగారి స్థలాల దాపల్లో బంధించాడు. నెమ్మ వేదుపేసి మోటోట బంధించాడు. రెండు రోజులు వస్తు పెడిబెట్టాడు. లాఠీంతో చికిత్సగొట్టాడు. వాళ్ళు యెన్ని హింసలు పెట్టినా నేను మాత్రం నా సహచరుల పేర్లు చెప్పలేదు. తరువాత ఇనుపకడీ కాల్చి నా తల మీద వాతబెట్టాడు. వాతపెట్టేటప్పుడు వాళ్ళు నవ్వుతూ 'నీ తలమీదగా మార్కోకు రోడు వేస్తున్నాము. నీవు వేదుగా మార్కోకు చేయకు నాపు తెలిసిందా?' అన్నాడు వాళ్ళకు చలగాటంగా వుంది. నాకు ప్రాణ సంకటంగా వుంది. బాధతో అల్లాడి చివరకు మూర్ఛపోయాను."

నాగేశ్వరరావు చాలా నేపటివరకు మౌనంగా వున్నాడు రామవరావుకూడా యేమీ మాటాడలేకపోయాడు.

చివరకు నాగేశ్వరావు తల పరవరించుకుంటూ చాలా గంభీరంగా అడిగాడు - "రామవరావ్! మార్కో అంటే యేమిటీ? మార్కో అంటే?"

రామవరావు అన్నాడు." నీకు తెలియదా?"

నాగేశ్వరరావు తల ఆడిస్తూ చెప్పాడు- "నాకు తెలియదు."

రామవరావు చెప్పాడు "మార్కో అంటే ఒక బిరుదు. కొందరు అగ్రకులస్థులు మార్కో అంటే ఒక తత్వం, మార్కో అంటే ఒక ఆలోచనకూడా." "నాగేశ్వరరావుకు యేమీ అర్థంకాలేదు. అతడు తల వూపుతూ అయోమయంగా అన్నాడు. "నాకు తమ్ముడున్నాడు. అడవిల్లో తిరుగుతూ గొర్రెలను పేపుకునే గొల్లవాణ్ణి. నాకు తెలిసిందల్లా ఒకటే. నాకు పెంటు భూమి లేదు. నా తండ్రికి లేదు. నా తాతకు లేదు. నా ముత్తాతకు లేదు. ఇప్పుడు మాకు దున్నుకొనేదానికి చారెడు భూమి దొరుకుతుందని ఆశ కలిగింది. బ్రతికున్నంత వరకు యీ ఆశను వదులుకోలేను."

రామవరావు అన్నాడు."నీ ఆశ పేరే మార్కో." అప్పుడు నాగేశ్వరరావు గట్టిగా చెప్పాడు." అట్లయితే మరీమ చిచి. దాన్ను నా తలమీదకాదు. నాశరీరమంతా మార్కో రోడు వేసినా నేనుమాత్రం యీ ఆశను వదులుకోలేను."

రామవరావు గట్టిగా నాగేశ్వరరావు చేయి పట్టుకొని పూపుతూ చెప్పాడు." అయితే బైటనుంచి విడుదలయిన తరువాత నేను కూడా నీతోటే క్రీపురం వస్తాను."

కాని రామవరావు విడుదలయినరోజు నాగేశ్వరరావు విడుదలకాలేదు. అతడు యింకా నిరీక్షించుకోవాలి. అందుచేత రామవరావు ఒక్కడే తనగ్రామానికి వెళ్ళవలసి వచ్చింది. జైలుగేటువద్ద మకీజూల్ స్వాగతమిచ్చాడు. మరొకడు మిత్రుడు కూడా అక్కడే నిలబడి వున్నాడు. తన గ్రామానికి వెళ్లతలంచుకున్నానని రామవరావు మకీజూల్‌తో చెప్పాడు. మకీజూల్ చాలా సంతోషించాడు. మకీజూల్ కూడా అక్కణ్ణి క్రీపురం వచ్చిందాలనే అనుకుంటున్నాడు. రామవరావుకు క్రీపురం వెళ్ళి అక్కడ పోరాడుతున్న రైతాంగానికి సహాయపడాలి. అక్కడ వదిలిన చాలా ప్రమాదకరంగా వుంది. మకీజూల్ దారిలో చెప్పాడు. యీ రైతు ఉద్యమాన్ని, పోరాటాన్ని, తెప్ప దూరం దాల్చిన ప్రతిఘటనా పోరాటాన్ని, విజయవాడ పోలీసులు అణచలేక పోయారు. అందుచేత నిజాం పోలీసులు, రజాకారూ ఒక దయ్యాలు. అందరూ కలిసి జాగీర్దారుగారి జమీందారీలో రైతులమీద కూలీలమీద అణచడానికి ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు. రామవరావు అడిగాడు ఆగన్నాథ రెడ్డి హిందువు కదా? రజాకార్ల దమనకాండ నడ్డ కదా? వీళ్ళిద్దరికీ యెట్లా పొత్తు కుదిరింది?"

మకీజూల్ చెప్పాడు, అర్థనకూ దొర్వాన్యానికి, అత్యాచారాలకూ ఒక మతంటూ లేదు. మతం యేదైనా దోపిడి దొంగల అవి అయిపోయాయి. మతిగోడుడు మాత్రం మతి పూనుకొని మిగిలిపోయాడు. ఆ పూర్వపు యల్లారెడ్డి యిప్పు కొంచెం బాగుపడ్డాడు చెప్పుకునేవారు. మిగిలిన వారికంటే యల్లారెడ్డి పరిస్థితి అర్థికంగా కొంచెం బాగా వుందట. ఆ యల్లారెడ్డి యిదివరకే తగలబడిపోయింది. మతిగోడుడు మాత్రం మిగిలివున్నాడు. ఇదుదివాకిని తెలిసేవుంది. ఇటీవలమధ్య ఆరవరణలో చుట్టూ పెద్ద పెద్ద రాళ్ళు పేర్చి వున్న ప్రహసీగోడవుంది. అయితకుపోయిపోయే చూచువద్ద పెద్ద పెద్ద రాళ్ళున్నాయి అక్కడ ఓ చెట్టుబడవేసింది. ఇటీ మొదు ప్రదానంగా యల్లారెడ్డి శవం రెండుముక్కలుగా నరికివడవేసివుంది. తలవేరుగా ఎవుంది. మొండెం వేరుగావరివుంది. యల్లారెడ్డి కన్నుతెరచుకునే వున్నాయి. రామవరావు ఆ ఇంటి ముందు దిల్చున్నంత పేపు ఓలా విగ్రహం లాగా నిశ్చేష్టుడయి రెప్పలాల్సకుండా ఆ కళ్ళవైపే చూస్తూ వున్నాడు. తరువాత కొంతసేపటికి యెంతో బాధతో అతడు తన దృష్టిని ఆ కళ్లమీదినుంచి మరల్చువల్సాడు. తలవంచుకున్నాడు. నెమ్మదిగా కదిలి బయటకు వచ్చాడు.

రామవరావు ఆ యల్లారెడ్డికి మకీజూల్ వద్దనుంచి సందేశం తెచ్చాడు. కాని ఆ సందేశం అందిచవలసిన అవసరంకూడా లేకపోయింది. అంతకు పూర్వమే యిలా రెడ్డి ఆ సందేశాన్ని అక్షరాలా పూర్తిచేసి చూపించాడు.

ఆ గ్రామంనుంచి బయలుదేరి అతడు బోధన్ అడవులవైపుకి వెళ్ళిపోయాడు. దారిలో అనేక పల్లెలు తగలబడి వున్నాయి. ఒక అమరువు చెట్టుకు దగ్గరగా ఓ యువతి శవం వరివుంది. ఓనక్క ఆశవాన్ని పీక్కుతింటూవుంది. అతను దగ్గరకు వచ్చున్న దన్నుకు పనగానే అనక్క ఒక్క దుముకు దుమికి ఓ పెద్ద రాతిగుండ మీదుగా చిన్నదిన్న రాళ్ళను దొర్లించుకుంటూ కంటికి కనబడకుండా పారిపోయింది. రామవరావు ఆ శవాన్ని దొర్లుకొని ఓ చేను గట్టుమీద పెట్టాడు. ఆ గట్టువద్ద దారికన వట్టేలా, చిన్నచిన్న రాళ్ళతో ఆ శవాన్ని కప్పించ దంగా కప్పివేశాడు. చేతులు దులుపుకొని ముందుకు సాగిపోవాన్నాడు. అతని కళ్ళు మూసిపోతున్నాయి. గొంతులో గారం గ్రుమ్మ కున్నట్లుగావు ఏ. దానాం తీవ్రమవుతూ వుంది. ఆ దాహం, తీర్చుకోనడానికి నీటిని బయటు దక్కం దొరికినా త్రాగేబబున్నాడు.

వేడెక్కిన అతని శరీరం బోధన్ అడవులలోని దట్టమైన చెట్లనీడకు చేరుకొనగానే కొంచెం తట్టుకుంటుంది. ఆ చెట్లనీడన ఆక్రమణం పొందుకున్న ఎత్తు కలదనమూ, అతని అనుకూలం దన్నుకున్న చెట్టు వదనదా పొడ లలో గుండా దూసుకుపోతున్న సుందేర్య దన్నుకూ తన్ను అడ్డు అంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. అప్పుడప్పుడూ వున్న ఓ కారిదాటుమాత్రం అడవి మధ్యగా దారి చూపుతూవుంది.

సన్నగా వున్న ఆ వాతావరణంలో మాటలేస్తూనా వినబడతాయేమోనని రామవరావు చెవులు నిక్కబొడుచుకొని వినడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. అక్కడ ఆశ యేదైనా దొరకవచ్చునని ఆశిస్తూ వున్నాడు. ముందుకు సాగిపోతున్న రామవరావు ఆ పృథివిలోనాటుగా అనేక కన్నుతెరవైపు ఉరిమి ఉరిమి చూస్తున్నట్లుగా అనుభవమవుతూ ప్రమాదం తరుముతున్నట్లుగా ప్రతిక్షణమూ భయపడి పోయాడు. వెనక్కు తిరిగి చూసేవాడు. కాని యెవ్వరూ కన్పించేవారుకాదు. అతడు ఒంటరిగా అడవిలో నడవలేకపోతున్నాడు. ఓ పెద్ద దిబ్బమీద ఈతచెట్లుగుబురుగా పెరిగివున్నాయి అతను ఆ పొదల దగ్గరకు చేరగానే హఠాత్తుగా ఓకేక వినబడింది.

"ఆగు!"

రామవరావు ఆగిపోయాడు.

ఆ దిబ్బమీద ఓ వృద్ధమాత నిలబడివుంది. నల్లగావున్న ఆమెముఖం కర్కశంగావుంది. తలజుట్టు తెల్లగా పండిపోయింది. లావుగా పొడవుగా నిలబడివున్న ఆమెచేతిలో ఓకుపాకి వుంది. ఆమె తుపాకి గుండెలక్ష్యంగా నిద్దంగా వుంది. రామవరావు ఆమెను గుర్తుపట్టాడు. 'కొంతమ్మా' అని అరిచాడు. ఆమె తుపాకి క్రిందికి దించింది. నొసలిమీదగా చేయి పెట్టుకొని అతణ్ణి గుర్తుపట్టడానికి ప్రయత్నిస్తోంది.

రామవరావు బిగ్గరగా అరచాడు, "నేను రామవరావును. మకీజూల్ స్నేహితుణ్ణి."

ఆమె దిబ్బమీదనుంచి క్రిందికి పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది. ఆమె వెనుకనే దాగివున్న అనుచరులు పరుగుపరుగున వచ్చారు. అందరూ కలిసి రామవరావుకు చుట్టుముట్టారు. అందరూ కలిసి అతణ్ణి పరామర్శించారు. దగ్గరకు వచ్చి మూగక కొంతమ్మ రామవరావును

— శ్రీ రెడ్డిబోయిన

గుర్తుపట్టింది. తన చేతితో అతని తల నిమురుతూ ఆ స్యాయంతో అడిగింది. 'నాయనా, బాలా చిక్కిపోయావు. నిన్ను గుర్తే పట్టలేకపోయాను."

రామవరావు అన్నాడు "జైలులో వుంటే చిక్కిపోక బలిస్తారా? అవి మన అమ్మ గారిల్లా, అత్తగారిల్లా?"

కొంతమ్మ అడిగింది "ఎప్పుడు విడుదలయ్యావు నాయనా?

రామవరావు చెప్పాడు 'మొన్నే."

కొంతమ్మ అడిగింది "మకీజూల్ క్షేమంగా వున్నాడా?

కొంతమ్మ కంఠంలో కనిపించే కరుణ వుంది. ఆమె పిలుపులో జాలివలే మమత వుంది. ఆమె అందరినీ తన బిడ్డలా భావించి అమితమైన వాత్సల్యంతో ఆదరించి బుజ్జగించే మాతృమూర్తి.

ఆమెను చూడగానే రామవరావుకు నోట మాట రాలేదు. కరీంనగర్‌లో రెండు ముక్కలుగా నరికి పడవేసివున్న యల్లారెడ్డి శవాన్ని యింతకుముందే చూశాడు. ఆ యల్లారెడ్డి తల్లి యీ కొంతమ్మ. ఆమె రామవరావు మీద చేసిన దాడిని అడుగుతూవుంది. మకీజూల్ క్షేమాన్ని తెలుసుకోవటానికి ఆతురపడుతోంది. కాని తన కన్నబిడ్డ! తన యేకైక పుత్రుడు! రైతుల హక్కుల కోసం రాత్రిం బవళ్ళు పోరాడుతూ రెండు ముక్కలుగా నరికివేయబడాడు. నిర్దాక్షిణ్యంగా దండివేయబడ్డాడు. అతణ్ణి గురించి యేమీ అడగలేదు.

అడుచేతనే రామవరావు స్పష్టంగా అడిగాడు." ఈ సంఘటన యెట్లా జరిగింది?

కొంతమ్మ చెప్పింది. 'మా గ్రామంలో ఇటువంటి సంఘటనలు జరగడం మామూలే. మా కిది కొత్తేమీకాదు. జాగీర్దారూ, దేశ్‌ముఖులూ కలిసి రైతులు తిరుగుబాటు చేసిన చోటల్లా ఇటువంటి సంఘటనలే జరుగుతున్నాయి. కొన్నిచోట్ల మరీ హేయకృత్యాలు జరిగాయి. మా గ్రామాన్ని రాత్రి పూటవచ్చి ముట్టడించారు. ఆ చీకటిలోనే గ్రామస్థులంతటినీ తరుమబెట్టి పోయారు. నగట పూటయితే వాళ్ళ పని యింత సులభంగా నెరవేరేదికాదు. కాని కీడులోనే ఒక మేలుకూడా జరిగింది. రాత్రిపూట కావడంతో ఆ చీకటిలో రైతులందరూ గ్రామం విడిచిపెట్టి

(మిగతా 4 వ పేజీలో)

కర్షక దంపతులు

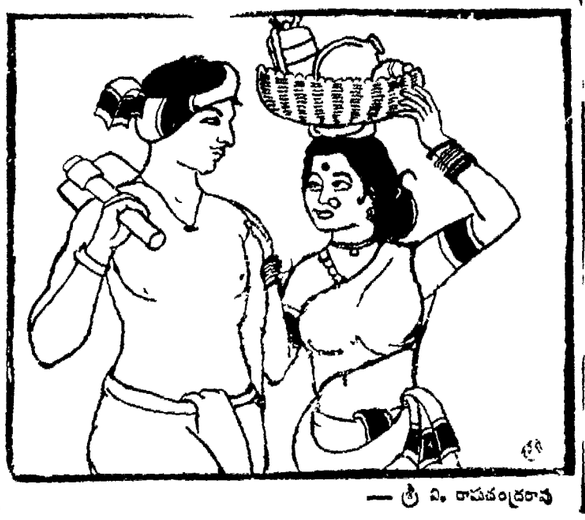

— శ్రీ వి. రామచంద్రరావు

పౌరుషాగ్ని

శ్రీ సోమసుందర్

ఎదలోపలి పౌరుషాగ్ని
నే టాంకులు నిల్చురా
ఏటివరద నీటిపారు
చెన్నరాప గలరు రా?
స్నేహచ్ఛాస్మిత భారతీయ
పూతానిల వీచికలను
ఎన్నరభధగిందిన శిర
మొరిగి దులి పడునురా!
పేటన్‌టాంక్ - గజబలమును
కొట్టెను సెంటూరియనులు:
కాదర్‌జట్ జటాయువుల
నాట్టుడేగ కూల్చెనురా -
త్యాగదీక్ష ముంచెవ్వరు
రాగము లొలికించగలరు?
ఆగానుసింగరుతో పరి
హాస మాడగలరెవ్వరు?
భరత మేదినీ సుహాస
భరిత శీత జ్యోత్స్నల
చెరప జూచుకొన్న దుర్మ
దాంధ కుచ్చితాలు కూలు.
కన్నతల్లి భారతి గత
చరిత గంధసారమునా!
ప్రస్తుత మొక స్వతంత్రతా
కర్త వ్యోద్ధీకరణ రా!
ఇనిపూరా పురంధ్రీ సు
ఖాన పీఠి విపులగాత్రి!
పర్యమాన యుగ కంఠము
కాంతి పథాన్వేషణ రా
ఎదలోపలి పౌరుషాగ్ని
నే టాంకులు నిల్చురా!
ఏటివరద నీటిపారు
చెన్నరాప గలరు రా!

మధుమయి

శ్రీ వి. ఈశ్వరరావు

పుస్తకంలో నా పరిచయం అంతంత మాత్రమే. అయినా సుదిపారిగా ఏ నింద పున్నమి రాత్రి ఆమెను చూసాక ఆ రాత్రి నేను పడుకోవడం కష్టం. "అయితే ఆ నడుం చెట్టెలో నేనే పట్టిన ఇలాగా చూడలేదు. నే విన్న మురళీరవంలో ఏ దివ్య లోక మాధుర్యం నా కనుభవం లేదు. ఒక వేళ అట్లాగేనుకి పుడే గతంలోని అనుభవ వదే వదే త్రిప్పి చదువుకోవాలని అనుకుని ఉండను. నేను చూసింది కుమ్మంచిన అమె కపోలం మీద ఒక కన్నీరు. విన్నది విషాదం ద్రవించిన అమె మాటపాట.

పుణ్యం అనే మాటకు గల ప్రవరిత్రమైన అర్థంతో ఆ మాటను గుర్తించి నా కర్థం తెలియదు. కాని పాపాన్ని, దాని అర్థాన్ని బాగా అర్థంచేసుకోగల్గినవి నే నమకోవడం మాత్రమే కాదు. నలుగురి నోటా విన్నానుకూడ.

నాటకాల పిచ్చిలో కొన్నాళ్ళు ఊరూరా తిరిగాను నేను. ఆ రోజుల్లోనే మొదటిసారి మనుమంచి ఒక వేదికమీద గాయకిగా చూడడం జరిగింది. క్రీపురమనమ ఉత్సవాలు ఆ ఊళ్ళో బాగా జరిస్తూండేవాడు. నవమి నాడు ఎదిరోజుల దైవిక కార్యక్రమాల్లో కొన్ని నాటకాలుకూడ ఉన్నాయి. ఆ నాటకాలన్నిటిలోనూ నటులిగా పాల్గొనవలసి ఉండడం వల్ల ఉత్సవాల మొదటిరోజునే నేనా ఊరు చేరుకున్నాను.

మా కిష్టవడిన నటి గృహంలో పగలంతా పడికొట్టుకుని విసిగిన కారణంగా రాత్రి పెందరాడనే ఆలయంవైపు నడిచాను. ఎవి మిరిగాంటలే అయినా వేదికమీదను జనం బాగా చేరుకున్నారు. ఒక్కర దేశం అంతటా చుట్టివచ్చి ఇటీవలనే ఈ ప్రాంతంకు దిగిన గాయకి రాణోత్సవాలని తెలియడం అందుకు గాం కారణాల్లో మొదటిది. ఆ నాడు పాట కచ్చేరి ఒక్కటే, మరే కార్యక్రమాలూ లేవు. వల్లపిగారిలో వాయిద్యాల ధ్వనులు తేలి వస్తున్నాయి. కొంతసేపటికి ఆలయం దొపలనుండి కొంచెం దూరం రావడం కన్పించింది. వారిలో ఈ వేదికపలంకరించే శ్రీ ఎవరో చూపుతులవై రైనా ఇస్తేనని గట్టిపడ్డాను. ఆమె వేదికపైకి వచ్చి ఒకసారి చుట్టూరా చూచి జారిపోయి తలతిప్పకుండానే. అరిచేతిన పటుదీప కట్టుకున్నది. మెడమన్నున్న జరీఅంచుకి నొసటిపైన సిందూర తిలకానికి కొంచెం ఎడంగుండేట్లు మనుగు సవరించుకొని ఉన్నది. ధర్మకర్త మహోత్సయుడు ఆమెను ప్రారంభం పరిచయం చేశాడు.

"పేదురొని లారిత్యం మధుసూదన చేయుని వయస్సు మధుమతి అని మొదటి పారిగా ఆమెను గురించి అనుకున్నాను, కొద్ది కాలంలోనే వంపుల తిరుగుతున్న నన్నటి స్వరత శ్రోతల హృదయాలను కట్టివేసింది. ప్రార్థనా గీతం ఆలపించేటప్పుడు ఆమె కను రెప్పలు దగ్గరగా కలుసుకున్నాయి. సంగీత శాస్త్ర పరిజ్ఞానం నాకంతగా లేదుకాని అన్య మలలోని భావ ప్రకటన మాత్రం విస్పష్టంగా ఉన్నట్లుతోచింది నాకు ప్రార్థనాగీతం తర్వాత గోపికా కృష్ణుల ప్రణయగీతి వినిపించింది. బాణీ మన ప్రాంతాల్లో నేను విన్నవాటికి భిన్నంగా ఉన్న దనుకున్నాను. ఈకార్యక్రమ మంతటిలోనూ ఏనేమం ఒకటే కన్పించింది. నాకు అదే ముగింపుకు ముందుగా ఆమెపాడిన తారాదండ్రుల ప్రేమ కలాపాన్ని వర్ణించేపాట ఈ అంశాన్ని తీసుకుని వ్రాయబడిన పాటలు నేను అంతగా వినే ఉండలేదు. వారి అనురాగం అదే కీర్తించవడక పోవటానికి నేను ఎన్నో కారణాలను ఊహించుకునే వాణ్ణి కాని ఏ విధంగానూ ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి నేను సంతృప్తినొంది ఉండలేదు. మధుమయి పాడిన ఇతర గీతాల పదునూ ఈ దివరిపాట పదునకూ చాల భేదం ఉన్నది. ఆగీతాలకి నాలో ఏమూలో మత్తుగా పడిఉన్న దాదర్యాలు కొంచెం కదలించి. ఆపాట పాడుతున్నట్లుగా అమె పెదవులు కదిలిన, కనుల దండల దృక్కులు నాకిస్పష్టంగా కన్పిస్తున్నాయి. ఆలంపించిన రెండుగంటల లోపునే కార్య క్రమం ముగిసింది. మధుమయి నిలబడి చేతులజోడించి శ్రోతలవైపుకి, నాప్రక్కనే కూర్చుని ఉన్న ధర్మకర్త మహోత్సయుడితో అన్నాను.' తాతాయ్‌గారు ప్రణయం ఇంత రసవత్తరంగా అందులోనూ వేదికమీద - ఇక్కడే విన్నాంచిది సుమండీ' అని.

"అవునవును వాళ్ళేం పాడు చేశారని, చేశారని..." అంటూనే ఏదో సందేహం అవరించినట్లు నవ్వుతున్న ఆయన పెదవులు చంకరలలోనే ఆగిపోయాయి.

ఒక అరగంట తర్వాత మధుమయిని ఇంటి ఎక్కించడానికి వెళ్లా నన్నుచూచి చెప్పాడాయన ఆ పాట వ్రాసిన అమె గురువు గారని ఆశ్చర్యపు నాకు కొంత ఆశ్చర్యం కలగ పోలేదు. అంతటితో ఉపసంహరించాయన. అరగ టోమె నాటక కార్యక్రమాల్లో ప్రధాన పాత్ర ధారిని నన్నామెను పరిచయం చేశాడు. ఆమె నమస్కారాన్ని ఆదరిస్తూ అందుకుంటూ ఆమె గానమాధుర్యం, ఆ పాటా వాటి విని విన ప్రభావాన్ని నాంతరంగ శాస్త్రాల్లో చెప్పాను. నొసట ఉన్నతిలకం స్వేదబిందువులు కలిగి పోయింది గాడోమ. తుమువుగా మిలిగిన ఎర్రని క్షీరేఖమాత్రం కనిపిస్తున్నది. నా మాటలు విని ఆమె నవ్వుతూ పోయాయి.

మా పరిచయానికి అక్షణమే విరామ నిచ్చుకు ఉన్నట్లయితే నేనికన ప్రాయవలసి వచ్చేదికాదు. పిసినారి చేతిలో ధనంమాదిరిగా ఆ స్త్రీమూర్తి స్మృతులు నా మనస్సులో తరగకుండా ఉండేవి కావు.

ఈ సంఘటన జరిగిన కొద్ది రోజులకి నే నామెతో చాల సన్నిహితంగా గడపవలసి వచ్చింది. ఆమెకా ఒంటి రెండు గంటలూ రోజులూ రావు. వారాతి పనిరోజులు. మా నాటకాల హడావిడిలో కొన్ని రాత్రులు పూర్తిగా నిద్రలేక పోవటంవల్ల ఉత్సవాల చివరిరోజు మధ్యాహ్నం నేను నక్కమీద నుండి లేవలేక పోయాను. నేను జ్వరగ్రస్తుడనై పోయాను. నేను జ్వరగ్రస్తుడనై నాలుగు రోజుల సుపర్యవాల నుండి నాకు తెలుసు. నా అంచాల్లు అవే కుంటూ వస్తూనే వున్నాయి - పోనీ రెండు రోజులు ఇక్కడే ఉంటే!"

ఆ మాటలో కొంచెం దడుపు కన్పించింది. కాని మనంలోని గాంభీర్యం మాత్రం ఆ ఆది ప్రాయానికి రోసుకావటం లేదు.

"నేను ఇక్కడకన్నా రైలుపైకో ఉన్నా పనవాలేదు మధుమయీ!"

అమెమాటపుడు మూగా నా కళ్ళలో గ్రుచ్చు కొని నుదు క్షణంలో దూరంమాయుకున్నాయి.

"అనికాదు. మీకు ఆరోగ్యం చెక్కుటంత వరకు నే విన్నాడే ఉంటాను."

నా నిర్లక్ష్య స్వభావాన్ని చూపుతూ నేనన్న మాట ఈ విధంగా వలసింది. అయినా ఆ మాట అనకుండాఉంటే బాగుండేదని తర్వాత అనుకున్నాను.

రెండురోజులు గడిచిపోయాయి. ఈరెండు రోజులూ మధుమయి నా ఎదుటనే కన్పిస్తూనే ఉన్నది. హాస్పిటలులోని డాక్టర్లు సదుపాయాలతో పరిచర్య ఉన్నవాళ్ళనవి కొనవలసినవి అని ఆమె ఆక్కడ అని సందేహించకుండా ద్వారా నూ, ద్వారకతో అమెక్రొత్తలేకుండా మాట్లాడడం ద్వారానూ నాకు తెలిసింది. వాళ్ళ ఇల్లు కూడా దగ్గరలోనే ఉన్నదని చెప్పింది కాని నేను మెలకువలో ఉన్నంతకాలం అమె హాస్పిటలు అవరణలోనే ఉండడం చూచాను. నన్నేకాక మరికొందరు రోగులను చూచుకోవడం కూడా నేను గమనించకపోలేదు. ఆమె నాకు దగ్గరలో ఉన్న వస్తువు పెగిలివస్తున్న దగ్గు తెరలను నేను అవమానంతో క్రుంగిపోయేవాణ్ణి. ఆమెపట్ల దాపిన నేను చేసే ప్రయత్నం ఎలలోపు దేసే. మంచు ప్రాగిపడడం, ఎక్కువ ఇవ్వడం, దువ్వటి వరకు వంటి వనుల అమె చేస్తున్నదని కన్నుమూసుకొని ఉన్నా నాకు తెలుసు.

రెండు రోజుల క్రితం మేమిద్దరం ఒకరి కోసం పూర్తిగా అనుకోలేదు. ముక్కూ మొగ మెరుగని ఒక వ్యక్తి కోసం ఏదో పామాన్యమైన పరిచయం కలిగిందే అనుకుంటూ ఇంతకాల్చి, శ్రద్ధను. ఎముకను. ఎట్లా వెచ్చిస్తున్న దీమె? రోగపీడితుడు మానుర్యం దశం. నేన చేయడం ఈమె విత్కర్మాన్ని నన్ను గురించి ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకోవడం

(మిగతా 4 వ పేజీలో)

"Account Test for: Executive Officers, Subordinate Officers Part I & II P. W. D, Deputy Inspectors & Head-masters Test, Zilla Parishad Account Test. Postal Tuition Offered. Prospectus Free. Apply Account Test Institute, Egmore, Madras-8.

కావలెను

శేరీక మరుగు మీద అనేక రకముల దుస్తులకు ఏజంట్లు కావలెను. రాయితీలు ఉచితము. వ్రాయండి:

Kanwalphool Textile Co (Regd.) LUDHIANA.

నాళనీంహలేహ్యం

జ్వరాన్ని వంటికి, మేహము, విక్కాక విస్తృతవను హరించివిలుచును, రక్తవృద్ధిని, కలిగించును. 20 తు. డబ్బీ రు. 4-00.

రోజాపుష్ప లేహ్యము

అజీర్ణం, గర్వవాతం, మలబద్ధకం హరించి దక్కాగా విరేచనమును, జీర్ణశక్తిని కలిగించును. 14 తు. డబ్బీ రు. 1-50. బోనేకి రు. 1-30. మా క్యాటలాగు, క్యాలండరు ఉచితం పి.సి.ఎ. అండ్ కో., ఆయుర్వేదనిలయం. పెరిదేవి. నెల్లూరుజిల్లా.

క్రిషి పంపుసెట్టు ఉన్నచోట

నీళ్ళు నీళ్ళు సెలయేళ్ళు

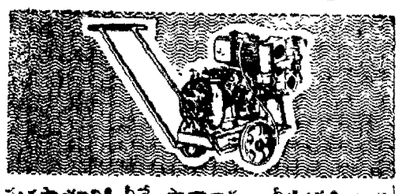

క్రిషి టాంక్స్ ప్రైవేటు లిమిటెడ్ రాష్ట్రపతి రోడ్డు, సికింద్రాబాద్

వ్యవసాయానికి నీరే ప్రాణాధారం! నీటివసతి అందుబాటులో లేదని, ఉన్నా అవసరం తీరడం లేదని నిరాశ పడవద్దు! మీకు ఎక్కడ ఎంత నీరు కావాలో అంతా వరవరాచేసి తడిపుకుంటూ సహాయపడుతుంది

పొలాలు మేళ్లొన్నప్పుడు

(5 వ పుట తరువాయి)

పారిపోవడానికీ, ఆవులో తలదాచుకుంటానికీ, మంచి అవకాశం దొరికింది. ఆ వ్రతం లందరూ నాతో పాటే యిక్కడ వుంటున్నారు."

రామదాసు కాంతమ్మ మొహంవైపే చూస్తూ వున్నాడు. ఆమె నిర్భయంగా వుంది. ఆమె వదనంలో విదాదమనేది కన్పించడమే లేదు. ఆమె ధైర్యంగా మాట్లాడుతోంది. యల్లారెడ్డి తల్లి క్షణకీవులందరికీ తల్లిగానే వుంది. రామదాసు ఆమె ధైర్యసాహసాలను గురించి అనేక కథలు విని వున్నాడు. ఆమె రైతుసంఘ సమావేశాలలో అనేకసార్లు యల్లారెడ్డిని గూడా వ్యతిరేకించుచూ మాట్లాడేదట. యల్లారెడ్డి అర్థిక పరిస్థితి కొంచెం మెరుగ్గా వుండడంచేత అతడు కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో యోధుడైన వీరుడులను అర్థం చేసుకొనలేక అనేక విధ్వంసాలను వ్యతిరేకించేవాడట. అటువంటి సందర్భాలలో కాంతమ్మ అతణ్ణి సరియైన దారిలోకి తెచ్చేదట. రామదాసు కాంతమ్మ వైపే చూస్తూ వున్నాడు. ఆమె అవన్నారిగా కన్పించింది. "కార్యేషు దాసీ, కరణేషు మంత్రి. భజనేషు రంభా, భోజ్యేషు మాతా" అని విద్వాంసు చెప్పిన సూక్తికి అక్షరాలా సరిపోతూవుంది. ఇప్పుడు యుద్ధరంగంలో ఓ వైపు నిలువెత్తు ముందు నిల్చున్నది.

కాంతమ్మ అడిగింది - 'ఇప్పుడు యేం చేయాలి నాయనా? ఆవులో తలదాచుకుంటున్న రైతులందరూ భయపడిపోతున్నారు"

రామదాసు అన్నాడు - పక్కబూర్ చెప్పినట్లుగా. మన మిత్రులందరూ చెప్పినట్లుగా మనం యిప్పుడు మంచి చొరవతో పోరాటం కొనసాగించాలి. కష్టాలు కడ్డుపుంటా వున్నంత మాత్రాన వని పూర్తికాలేదు. భూస్వాముల అత్యాచారాలు గురికాకుండా వుండాలంటే అందరూ వరుసగా నిలబడాలి. రైతులందరూ సంఘటిత శక్తిని ప్రదర్శించాలి. రైతాంగ మంతా కదలాలి. కూలీలందరూ కదలాలి. గొల్లలూ, కోయలూ, నూలూ మాదిగలూ అందరూ కదలాలి. ప్రతి పనీ సామూహికంగా సాగిపోవాలి. అందరూ కలిసి ఊరు లను అక్రమించుకోవాలి. ఆ భూములను రైతు సంఘం ద్వారా అందుకోవాలి. ఇటువంటి పరిస్థితులలో భూములేని వారందరూ ఆవులలో తలదాచుకొనక పోవచ్చేస్తారు గ్రామంలో వాళ్ళు తమదని చెప్పుకునే వస్తువేముంది దేనిని రక్షించుకుందామ - గ్రామాన్ని అంటిపెట్టుకుని వుండగలరు వారందరికీ గ్రామంలోని భూములను పంచి పెట్టాలి."

కాంతమ్మకు వెనుకగా నిలబడివున్న ఓ వ్యక్తి "అవ్వదికి చాలా దాహంవుంటుంది." అన్నాడు. ఆ వ్యక్తి ఓ కోయవాడు లాగా కన్పిస్తున్నాడు. ఆకర్షణలైన యీ కోయవాళ్ళకు కూడా భూములను పంచి పెట్టాలి. అప్పుడు ఆవులుకూ గ్రామాలకు యెక్కడెక్కడ సంబంధం యేర్పడగలదు.

రామదాసు అన్నాడు. నిజంగా ఆ వృద్ధి చాలా బాగుంటుంది. ఒకప్పుడు అక్కడ దేశ్ముఖీ దివుడుకూడా ఆంగ్ల స్వామ్యాన్నిగా వ్యతిరేకించి అనేక ప్రజా పక్షపాతోద్యమాలు పాగించాయి. అదనిలైన కోయలూ, కొండ జాతులకూ కొండంత అండగావుంటి ఆలూరి సీతారామరాజు అనేక పోరాటాలు నడిపాడు. ఆంగ్ల స్వామ్యాన్ని గిడగిడ లాడించాడు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఆల్లూరి సీతారామ రాజు సాగించిన పోరాటం సంగతి ఆంధ్ర దేశంలోని ప్రతి చిన్న పిల్లవానికీకూడా తెలిసి వుంది. ఇప్పటికీ ప్రజలు ఆ వీరుణి స్మరిస్తూ వుంటారు. ఆంధ్రదేశంలో అడవులున్న చోటల్లా ఆల్లూరి సీతారామరాజు ప్రతిష్ఠన్నదే కనుపిస్తాడు. వేటికి అమరజీవియైన ఆ వీరుడు యోధుని సాహసం స్వామ్యవాదానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటం సాగించే విధులకూ, కోయలకూ కొండజాతులవారికీ ప్రోత్సాహిస్తూనే వుంది."

కాంతమ్మ దళంలోవున్న ఒక మాదిగ ఒక మాల యిద్దరూ ఒకేసారి అందుకున్నారు. "అవునవును. ఆ అవ్వదికి బాగా వుంటుంది. మన మందరం భూములను స్వాధీన పరచుకోవాలి. ఆ తరువాత మన భూములను అపహరించ దానికి యెవరికీ గుండెలుంటాయో చూద్దాం! రైతులూ, కూలీలూ, గొల్లలూ, కోయలూ, మాలలూ, మాదిగలూ, హరిజనులూ, గిరిజనులూ అందరం కలిసి భూములు పంచుకుందాం." కాంతమ్మ కొంచెంసేపు ఆలోచించి ఆ తరువాత తన వెనకగా నిలబడివున్న కోయ వానితో చెప్పింది. "రాములూ, అవన్నీ తలదాచుకుంటున్న రైతులందరికీ తెలియ జేయాలి. మన మందరం కలిసి మళ్ళీ కలీం నగరానికి పోదాం. అక్కడున్న భూములన్నీ టివీ రైతులకూ, కూలీలకూ పంచిపెడదాం."

రాములు సంతోషంతో ఎదుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళాడు. అందరినీ ఎదుపడానికి ఆ మాల, మాదిగకూడా ఆ కోయవాని వెంటనే పరుగెత్తాడు.

రామదాసు అన్నాడు "నాకు బాగా దాహమవుతోంది."

కాంతమ్మ అవ్వదికి వుట్టుపూవున్న ఓ మట్టి కడవలో మంచినీళ్ళు తెచ్చియిచ్చింది. రామదాసు ఆ కడవను నోటికి కరిపించుకున్నాడు. కడవలో సగంనీళ్ళు గటగటా త్రాగివేశాడు. మంచినీళ్ళు త్రాగిన తరువాత అతడన్నాడు. "అమ్మా యిక్కడ పని అంతా నీవు చూస్తూ యీ భూమివంకమంతా నిర్వహించగలవు గదా? నా సహాయం యేమైనా కావలసి వుంటుందా? అవసరమైతే నేనుకూడా వుండిపోతాను. కాంతమ్మ చెప్పింది - 'నాయనా రామదాసూ, యీవని అంతా నేను చూచుకొనగలను. నీవు మిరిసని చూడు."

కన్నీళ్ళను చిదుగవ్వులుగా మార్చివేశాడు. ఆ నూతన సందేశాన్ని అన్నిప్రాంతాలకు వ్యాపింపజేయాలని సంకల్పించుకున్నాడు. ఆ సందేశాన్ని అమ్మదోడ్డ ఆచరింపజేయా లనుకున్నాడు. అతడు దారిలో వెలంపల్లి గ్రామానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ప్రజాసమ్మేళనం పాల్గొన్నాడు. భూములు పంచడం చేసే సరకార్యంలో సహకరించాడు. ఇప్పు డాకిబ్బా పోగొట్టుకున్న రైతులు సింటు భూమి లేకుండా పోయిన రైతులు యిప్పుడు స్వయంకృషితో తమ కార్యమేమ తాము నిలబడగలుగుతున్నారు. ప్రతిపనీ సామూహికంగా సాగిస్తున్నారు. అభివృద్ధిని ఏ విధంగా తో ఉన్నారు. ఉత్పత్తులు పెంచుకుంటున్నారు. ఉత్పత్తి పెరుగుతూ వస్తున్నది. ఆ విధంగా సామూహికత్వం ప్రతిపాదించి క్రీ పురంవరకు వ్యాపించి వుంది. ఆ జిల్లా తమాతో కోయ యువకులు స్వయం సేవకులు యువకులు నడుస్తున్నారు. వారి వెనుక గొల్లలందరూ ప్రజా రక్షణదళాలుగా బాధ్యతను నడుస్తున్నారు. వారి వెనుక వ్యవసాయ కూలీలున్నారు. వారి వెనుక వ్యవసాయదారులున్నారు. అనేకమంది రైతులున్నారు, వారిలోకూడ జంగాలతో దండాలతో జనులు ఉత్సాహాలతో ఎజనులు పాల్గొన్నారు. ఎవరవళాన్ని పూరిస్తున్నారు. ఎజనులు ధ్వజాలను యెగరవేస్తున్నారు. ఎజనులు ధ్వజాలను ప్రదర్శిస్తున్నారు. వారికి వెనుకగా ఊరేగింపుకు మధ్యగా రకరకాల ధగధగలాడుతూ నగిశీగా, నాజూగుగావున్న ఓ బల్లకి వుంది. ఆ బల్లకి రెండువైపులా మోసే వుట్టెరలు వేలాడుతున్నాయి అని గారికి తెలపబడుతున్నాయి. ఆ బల్లకీలో ఆ వక్షుతెరలవాటుగా అనేక కాగితాలు కట్టబడ్డాయి. వేసివున్నాయి. అందులో అనేక దిగ్భ్రాంతిజనాన్నాయి. తాకట్టు పత్రాలు వున్నాయి. అనేక ప్రామిసరీ నోటు లున్నాయి. తరతరాలవాస్యాలికి, తరగనిఅత్యా చారాలూ, అన్యాయాలూ, అక్రమాలకూ శాశ్వతచిహ్నాలుగా మిగిలిపోయిన ఆ కాగితా లు. అప్పుడే కట్టుతెరచిన రైతులు కంపించి పోతున్నారు. కొన్నిచోట్ల అటువంటి కాగితాలను గుండాలు కొన్నచోట్ల అవసరం వచ్చినవారిలోకి తీసి వెళ్ళి దింపారు. ఆ దిగాణంలో అంతకు ముందే శ్రీ పురంలోని ప్రజలందరూ గుమిగూడి వున్నారు. ఆ గృహమందరూ అవసరికీ హారతు లిచ్చారు, పూలవర్షం కురిపించారు. దృష్టి కోసం తమవంతూ దాని చుట్టూ చిలర దుమ్ము త్రిప్పి దిగుమతులుగా ఎవరో హారతిపట్టారు. మంగళహారతులతో స్వాగత మిచ్చారు.

రామదాసు ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూనే వుండిపోయాడు. అంతకు పూర్వం అతడు అనేకసార్లు అనేక విధాలుగా ఆశించి వున్నాడు. తన గ్రామంలో విప్లవం వచ్చే యేడంగా వుంటుందో ననుకునేవాడు. ఎక్కడినుండి దిగుమతి అవుతుందో ననుకునే వాడు. అనేక కాల్పనిక చిత్రాలలో అనేక రకాలుగా అతడు విప్లవాన్ని వూహించు కునేవాడు. అతని వూహల్లో ఆ విప్లవం ఒకప్పుడు సుడులు తిరుగుతూ వచ్చే తుపానులా కన్పించేది. మరొకప్పుడు సముద్రంలాగా ఉప్పొంగుతున్న సైనిక సమూహంగా కన్పించేది. అప్పుడప్పుడు అసంఖ్యాకంగా పడివున్న అనేక శవాల గుట్టలను పోట గిత్తలు కొమ్ములతో కుమ్ముతున్నట్లుగా కన్పించేది. కాని అతని వూహ అనాడు కళ్ళారా చూస్తున్న చిత్రాన్ని, ప్రతిపాదుంచి శ్రీపురంవరకూ యిసుకవేసినారాలనట్లున్నప్రజా సమూహం యొక్క ప్రతిబింబాన్ని అంతకు ముందు ఎన్నడూ వూహించి ఎఱుగడు. విప్లవ మనేది యీ విధంగా సింగారించుకొని, నిగ్గు జడువుతో తలవంచుకొని కూర్చున్న కొత్త పెళ్ళికూతురు మాదిరిగా పట్టుతెరల దాటున ఎలకిలో కూర్చొనివున్నదని అతడు యెన్నడూ ఊహించుకోలేదు. ఆ విప్లవానికి హారతు లిస్తారనీ! స్వాగతంగా మంగళ హారతులు పాడతారనీ, శంఖాలు పూరిస్తారనీ, రైతు వీరులు పట్టిన రెడ్డిపుకు కుంకంబొట్టు పెడతా రనీ అతడు యెన్నడూ ఊహించి ఎఱుగడు.

రామదాసుకు తాను పూర్వం ఊహించిన ఊహ పొరపాటే నపిపించింది. అతడిప్పుడు అలోచించాడు. భారతదేశంలో విప్లవం భారతీయపద్ధతిలోనే వస్తుంది, భారతీయ విప్లవం భారతజాతి స్వభావాన్నీ, భారతీయ సంస్కృతినీ ప్రదర్శిస్తూనే వస్తుంది. పల్లెవాసం పరిసరాన్ని విరజిమ్ముకుంటూ, తిమ్మతిమ్మని తేనె పోసలు కురిపిస్తూ, జనవదాం మీదుగా జరిగి జరిగి వస్తుంది, భారతదేశంలో రాగల విప్లవం యొక్క స్వరూపస్వభావాలు భారత దేశంలోనే భారతీయ సంస్కృతిలోనే రూపొందుతాయి. దిద్దుకున్నట్లుగా కన్పించింది. దారిలో అనేక గ్రామాలనుంచి శ్రీపురం వరకు, ఉద్వేగంగా లేదు. ఉత్సాహంగా ఉరకలు వేస్తున్న తరంగాలమీదుగా తరలిపోతు కొద్దిగా పెరు తుపాను తెల్లని మబుగు తెరచుకుంటూ తానున్న చెంతనే తరలమనుండ తొలుచు వస్తున్నట్లనిపించింది.

రామదాసు తన దృష్టిని గతంవైపు మరల్చాడు. ఊహలోనే గతించిపోయిన ఆ మహోత్సవాన్నిదర్శించాడు. ఆ విజయోత్సవం ప్రతిపాదుంచి శ్రీ పురంవరకు వ్యాపించి వుంది. ఆ జిల్లా తమాతో కోయ యువకులు స్వయం సేవకులు యువకు నడుస్తున్నారు. వారి వెనుక గొల్లలందరూ ప్రజా రక్షణదళాలుగా బాధ్యతను నడుస్తున్నారు. వారి వెనుక వ్యవసాయ కూలీలున్నారు. వారి వెనుక వ్యవసాయదారులున్నారు. అనేకమంది రైతులున్నారు, వారిలోకూడ జంగాలతో దండాలతో జనులు ఉత్సాహాలతో ఎజనులు పాల్గొన్నారు. ఎవరవళాన్ని పూరిస్తున్నారు. ఎజనులు ధ్వజాలను యెగరవేస్తున్నారు. ఎజనులు ధ్వజాలను ప్రదర్శిస్తున్నారు. వారికి వెనుకగా ఊరేగింపుకు మధ్యగా రకరకాల ధగధగలాడుతూ నగిశీగా, నాజూగుగావున్న ఓ బల్లకి వుంది. ఆ బల్లకి రెండువైపులా వేలాడుతున్నాయి అని గారికి తెలపబడుతు న్నాయి. ఆ బల్లకీలో ఆ వక్షుతెరలవాటుగా అనేక కాగితాలు కట్టబడ్డాయి. వేసివున్నాయి. అందులో అనేక దిగ్భ్రాంతిజనాన్నాయి. తాకట్టు పత్రాలు వున్నాయి, అనేక ప్రామిసరీ నోటు లున్నాయి. తరతరాలవాస్యాలికి, తరగనిఅత్యా చారాలూ, అన్యాయాలూ, అక్రమాలకూ శాశ్వతచిహ్నాలుగా మిగిలిపోయిన ఆ కాగితా లు. అప్పుడే కట్టుతెరచిన రైతులు కంపించి పోతున్నారు. కొన్నిచోట్ల అటువంటి కాగితాలను గుండాలు కొన్నచోట్ల అవసరం వచ్చినవారిలోకి తీసి వెళ్ళి దింపారు. ఆ దిగాణంలో అంతకు ముందే శ్రీ పురంలోని ప్రజలందరూ గుమిగూడి వున్నారు. ఆ గృహమందరూ అవసరికీ హారతు లిచ్చారు, పూలవర్షం కురిపించారు. దృష్టి కోసం తమవంతూ దాని చుట్టూ చిలర దుమ్ము త్రిప్పి దిగుమతులుగా ఎవరో హారతిపట్టారు. మంగళహారతులతో స్వాగత మిచ్చారు.

రామదాసు ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూనే వుండిపోయాడు. అంతకు పూర్వం అతడు అనేకసార్లు అనేక విధాలుగా ఆశించి వున్నాడు. తన గ్రామంలో విప్లవం వచ్చే యేడంగా వుంటుందో ననుకునేవాడు. ఎక్కడినుండి దిగుమతి అవుతుందో ననుకునే వాడు. అనేక కాల్పనిక చిత్రాలలో అనేక రకాలుగా అతడు విప్లవాన్ని వూహించు కునేవాడు. అతని వూహల్లో ఆ విప్లవం ఒకప్పుడు సుడులు తిరుగుతూ వచ్చే తుపానులా కన్పించేది. మరొకప్పుడు సముద్రంలాగా ఉప్పొంగుతున్న సైనిక సమూహంగా కన్పించేది. అప్పుడప్పుడు అసంఖ్యాకంగా పడివున్న అనేక శవాల గుట్టలను పోట గిత్తలు కొమ్ములతో కుమ్ముతున్నట్లుగా కన్పించేది. కాని అతని వూహ అనాడు కళ్ళారా చూస్తున్న చిత్రాన్ని, ప్రతిపాదుంచి శ్రీపురంవరకూ యిసుకవేసినారాలనట్లున్నప్రజా సమూహం యొక్క ప్రతిబింబాన్ని అంతకు ముందు ఎన్నడూ వూహించి ఎఱుగడు. విప్లవ మనేది యీ విధంగా సింగారించుకొని, నిగ్గు జడువుతో తలవంచుకొని కూర్చున్న కొత్త పెళ్ళికూతురు మాదిగా పట్టుతెరల దాటున ఎలకిలో కూర్చొనివున్నదని అతడు యెన్నడూ ఊహించుకోలేదు. ఆ విప్లవానికి హారతు లిస్తారనీ! స్వాగతంగా మంగళ హారతులు పాడతారనీ, శంఖాలు పూరిస్తారనీ, రైతు వీరులు పట్టిన రెడ్డిపుకు కుంకంబొట్టు పెడతా రనీ అతడు యెన్నడూ ఊహించి ఎఱుగడు.

రామదాసుకు తాను పూర్వం ఊహించిన ఊహ పొరపాటే నపిపించింది. అతడిప్పుడు అలోచించాడు. భారతదేశంలో విప్లవం భారతీయపద్ధతిలోనే వస్తుంది, భారతీయ విప్లవం భారతజాతి స్వభావాన్నీ, భారతీయ సంస్కృతినీ ప్రదర్శిస్తూనే వస్తుంది. పల్లెవాసం పరిసరాన్ని విరజిమ్ముకుంటూ, తిమ్మతిమ్మని తేనె పోసలు కురిపిస్తూ, జనవదాం మీదుగా జరిగి జరిగి వస్తుంది, భారతదేశంలో రాగల విప్లవం యొక్క స్వరూపస్వభావాలు భారత దేశంలోనే భారతీయ సంస్కృతిలోనే రూపొందుతాయి.

మధుమయి

(5 వ పుట తరువాయి)

చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఎప్పుడూ ఇక్కడే కాలం గడుపుతున్న మనుషులు మాత్రమే వెనక ఆడుకు అపేగేవారేమో లేరు తెలుపానే ఉన్న ఏదో తరగాలనే కోర్కెనాలో లేకపోలేదు కాని అంతకు ప్రయత్నం మాత్రం నేను చెయ్యలేదు. నాకు నచ్చినట్లైన కొందరు కళాకారుల విషయంలో తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నించి వారి మనసును నొప్పించారను కున్న క్షణాలు నా స్వాతిపరంమీద ఇంకా చెరిగిపోలేదు

ఒకనాటి సాయంకాలం కడలు తెంచుకు వస్తున్న దగ్గు తెరలకు బోటలో కుక్కుపున్న ఉత్తరీయం రక్తంతో తడవడం మధుమయి చూచింది, నాకూ జ్వరతీవ్రత మొదలానే ఉంది. చాలసేపు నేను మగతలోనే గడిపాను. కడుతున్న దగ్గును, మాటలు, తటుపుల తెరవడం మూయడం, ఇంకొక్కను చివ్వడం - ఇవన్నీ నా స్పర్శకు శక్తికి ఎంతో దూరంలో జరుగుతున్నవిగానే తోచాయి. కొంచెం కొంచెం ప్రయత్నించి కనులు తెరవాను, గదిలో రైటు వేసికుంది. పాపు మెల్లగా తిరుగుకున్నది. మధుమయి నా వైపే తిరిగి ఉన్నది కాని ఆమె చూపులు శూన్యంలోకి చొచ్చుకుని ఉన్నాయనుపున్నాను. ఆమె మాటాడ డు. నాకు మాట్లాడడానికి ఏమీవుండేదు వ్యధా భరితమైన అర్థచేతనావస్థే నాకు శరణ్యమను కుని కనులు మూసుకున్నాను. అంతలో ఆమె మాటలు బయటగా వినిపించాయి. 'ఏమ డీ మీకు దయ చేసి మా ఇటికిరండి, ఈ హోర్పుటలుమీనా, డాక్టర్లమీనా నాకు నమ్మకం లేదు."

నా అభిమతం తెలుసుకోకుండానే మధుమయి తనమెంట లాక్కొని పోవాలనుకుంటున్నది. వ్యక్తిగతమైన అంతకంటె పరమైన బాధ ఏమున్నది అని అనుకున్నే వయస్సులో, మన స్వత్వాన్ని అప్పటికే నేను అభిగమించాను. నా అనుభవంలో నేను తెలుసుకొన్న విషయం ఒకటి ఉంది. అందుకే ఎవరి అంతరంగపు కదలికలూ, ఏ దర్శిత చిత్రణలూ అట్లామోని ఎటాలా మారిపోగా వస్తున్నదేలలో చిత్రించుకోను నేను.

"నాకు తెలిసిన మంచి డాక్టరొకడున్నాడు మహంతిగారని అయన్ను ఎరిపిస్తాను." అని కొంచెముగా మరల అంది" నాకు మరేలేదు, మీరు మా ఇంటికి.

"మధుమయీ! నీకు కష్టాన్ని కలిగిస్తున్నా ననేది తప్ప నాకు మరే సంకోచమూ లేదు." అన్నాను.

కష్టాలను ఒంటరిగా అనుభవించడం ఇన్ని మైన బాధ్యతలు బాధ్యతే నేను అనలే స్థితిలో నేనేమి కలబడకుండా ఉండవలసింది, కాని అవకాశం చేజారి పోయింది.

వరణాసి స్వరూపంగా అర్థాతే పుమాన వస్త్రంతు గంటలన్నుడు ఉదుమయి. నేనూ ఇక్కడినుండి ఒక ఇటికి ముదు దిగాం.

"మీరే నాటానీ, పాడని తిరిగిపుడు వేళకు లేక అరోగ్యాన్ని చెడగొట్టుకుంటు న్నట్లున్నాను." అని ఉదయం నాకు కాఫీ కలిపి యిస్తూ మధుమయి అంది. విని కిపిస్తున్నాను నా అరోగ్య విషయంలో ఎవరికోసూ ఎక్కువగా ప్రస్తావించ ఇష్ట లేదు నేను. ఆ ప్రసంగం నన్ను ఇరుకున పెట్టేట్లు ఉంటుంది. అందుకే అన్నాను." ఇక్కడ ఎక్కువగా టీ ఉపయోగిస్తారను కుంటాను" అని.

"మీకుకూడ టీయే అలవాటా! టీ పక్క మనిషిలాంటిదన్నారు టీ త్రాగనుకుని కాఫీ చేస్తున్నా" అంది.

నేను ఏదైనా త్రాగుతానని, బాధపడాల్సిన అగత్యం లేదనీ అన్నాను.

కిటికీనుంచి చూసే చరణా క్రిందుగా దూరాన ఉన్నచేలా, పొందలూ కన్పిస్తున్నాయి.

"మధుమయీ! ఈ ఇటిలో నివాస్యా దానికే ఉంటున్నావా?"

"అవును రాత్రి చూచాడు కదూ! ఆ అమ్మాయి ఎప్పుడూ నాకు తోడుగా ఉంటుంది. ఇక్కడే పనులు చేసుకుంటుంది. వాళ్ళ వెరికి ఒంట్లో బాగులేకపోతే వాళ్ళంటికి వెళ్ళింది.

మేము వాళ్ళదగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి ఇంటి తలుపులు మూసి వరండాలో దీపం పెట్టుకుని ఒకటో పాటలు పాడుకుంటున్న అమ్మాయి గురించి అన్న మాటలివి.

"మీకు ఇకనుంచి నా ఆరోగ్యం జాగ్రత్త గా చూడవలసివారి. డాక్టరుగారు కూడ మరీ మరీ చెప్పారు. ఈ నాటకాలు అవీ మానేసి మీరు పూర్తిగా విశ్రాంతి తీసుకోవాలిట."

ఆమె ఉద్దేశంలోని మాటలలో కాని ఆ స్వల్పకాల వరకుసంలో ఉండవలసిన దూరం కన్పించలేదు నాకు. అయినా ఆ స్వరాల వరుసలో దేనే నలుపు గీటలు గుర్తించలేక పోయాను.

మోంతిగారి చుట్టూ ప్రవాహం వల్లనో మధుమయి నేరోని మానసిక వల్లనో కారణం ఏదైనా కానీయండి నాలోని నీరసం సన్నగిల్లి కొంచెం కొంచెంగా కోలుకుంటు న్నాను. ఎక్కడనుండి లేని తిరిగేశక్తి ఇంకా ఎర్పడలేదు. మధుమయి త్రాగిందటం, రొట్టెలు తినిపించడం అంతా మధుమయి స్వయంగా తన చేతులతోనే చేస్తున్నది ఇష్టమేను ఇచ్చే బట్టలను నీరిటితో దూదిలేదిపి యివండు కూడ ఆమెవంతే. ఎక్కడుంచి వచ్చుకొని గోడ లను చూచుతో కొంచెంతన్న నాకు కేవలి లేకపోయింది.

ఆఖుటికివచ్చిన మూడవరాత్రి అనుకుం టాను. ఏదో కలం అవడంవల్ల నాకు మెలకువ వచ్చింది. నా గదికి వెనుకనున్న గదిలో దీపం వెలుగుతున్నది. లేచి మెల్లగా అటువేగాను, నేనుంటున్న గదివెనుక రెండు గదులున్నాయి. వాటిని వంటఇల్లుగా ఉంది. అటిరియా పిల్ల పెరటిను డ తోమిన చెంబులు గ్లాసులు తెస్తు న్నది. ఒక గ్లాసు చేయిజారి పడింది గాబోలు ఆ అమ్మాయి నేను రావటంచూచి కొంచెం కంగారు పడింది.

రోజూ ఇంత చీకటి ఉండగానే లేస్తావా అని అడిగితే. ఆ అమ్మాయి పెదవులను విడ పకుండా చూపులు చేలాచి రహస్యంగా చెప్పింది వచ్చీరాని తెలుగులో. ఆ మాటల తాత్పర్యం ఇదే: అక్కడ పూజ చేసుకుంటున్నది గటిగా మాట్లాడ వద్దని.

"మీ అక్కడ రోజూ పూజ చేస్తుందా?" గొంతుకొద్దాయి మరీ తగ్గించి అడిగాను. ఆ అమ్మాయి చెప్పినదాన్నుబట్టి వాళ్ళక్కడ పూజ చేయడానికి వచ్చినందేళ్ళకూడ ముదురు. తలుపూ ఏ వంటగా కాకపోయినా పూజా చేస్తుంటుందనీ. ఒక్కొక్కప్పుడు రాత్రి రాత్రంతా దేవుని ముందు కూచుని గడిపి వేస్తుంటుందని తెలిసింది. ఆ పూజా గృహ మెక్కడని అడిగితే ఆ అమ్మాయి తలను తిప్పి పెరటివైపు చూపింది. పెరట్లో ఆటిపెట్ట మధ్యగా ఒక చిన్న దారి ఉంది. దారి కిరువక్కలా పూల చెట్టున్నాయి. ఆ దారి వెంట నడవని ఒక చిన్న మందిరంవంటి కట్టడాన్ని చేయబడ్డాను. ఓ గదిచేసిన్న తలుపులుండు మందిరమదుగా కనిపిస్తు వచ్చుతున్నది. నేను తలుపు దగ్గరగా వెళ్ళి నిలబడ్డాను. లోపల మధుమయి యిరోక్తపుం పాలరాతి విగ్రహం ఎదుట నుండుకొని నా స్వామి కూచుని ఉంది. నేను నిలబడ్డ చోటనుండి నా కామె పార్శ్వభాగమే కన్పిస్తున్నది. ఎరియదోసుకున్న వెడుకలు వీపుమీదగా నేలనానుతున్నాయి. ఆమె వెనకటు కదులు తున్నట్లు కన్పించాయి. ఒడిలో చిన్న పుస్తకం ముందు తెరచి వుంది. శ్రీకృష్ణుడు